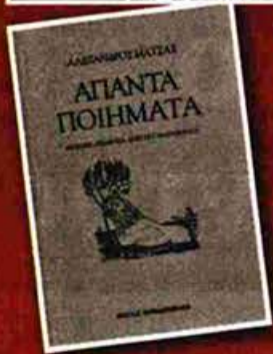

Ένας αριστοκράτης και αιρετικός της γενιάς του '30

ΧΑΡΗΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΑΤΣΑΣ
«Απαντα ποιήματα»

Εισαγωγή-επιμέλεια:
Κώστας Γ. Παπαγεωργίου
Παπαδόπουλος, 2015, σελ. 224

► Του **ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥ**
ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Το 1962, ο ποιητής Αλέξανδρος Μάτσας είχε ήδη από καιρό υπερβεί το πρώτο σκαλί στη σκάλα της ποιήσεως, αλλά και πάλι παραπονιόταν, από την Ουάσινγκτον όπου βρισκόταν τότε, στον Οδυσσέα Ελύτη για τη μικρή απήχηση του έργου του και για το φάσμα της λήθης που τον ανησυχούσε. Κι εκείνος του απαντούσε: «Έχεις άδικο να νομίζεις ότι δε σε θυμούνται στην Ελλάδα. Τον καιρό που έμενα κι εγώ έξω, είχα το ίδιο παράπονο. Φυσικά εσύ, με το να μην αναμειχθείς ποτέ σου στην πιάτσα –και πολύ καλά έκανες– έμεινες μακριά από τον θόρυβο, και ίσως γι' αυτό να σου δημιουργήθηκε ένα τέτοιο συναίσθημα. Ωστόσο, την καταξίωση την αποφασίζουν οι ολίγοι που δικαιούνται να έχουν γνώμη, και να είσαι βέβαιος ότι χωρίς να σου το λένε, αυτοί οι ολίγοι σε έχουν πολύ ψηλά. Και ξέρουν πολύ καλά τη σημασία της προσφοράς σου και το βάρος που αντιπροσωπεύεις μέσα στον νεοελληνικό

λυρισμό». Ο Μάτσας πέθανε λίγα χρόνια αργότερα, το 1969, σε ηλικία πενήντα εννέα ετών, έχοντας εκδώσει μόλις τρεις ποιητικές συλλογές.

Οι ολίγοι όμως, στους οποίους αναφέρεται ο Ελύτης, πράγματι δεν τον άφησαν να λησμονηθεί. Ξεχωρίζω μόνο δύο σημαντικές στιγμές: το 1995 ο Γ.Π. Σαββίδης επιμελήθηκε μια ουσιαστική ανθολογία του έργου του στη σειρά Ανθολόγος Ερμής του Μίμη Σουλιώτη, ενώ φέτος, είκοσι χρόνια αργότερα δηλαδή, ο Κώστας Γ. Παπαγεωργίου εξέδωσε, επιτέλους, συγκεκριμένο το σύνολο του ποιητικού έργου του Αλέξανδρου Μάτσα με ένα εκτενές, κατατοπιστικό και μεγάλης εμβάθυνσης δικό του εισαγωγικό κείμενο, στις εκδόσεις Παπαδόπουλος. Ο δρόμος είναι πια ανοιχτός, νομίζω, για να λάβει ο ποιητής τη θέση που του αξίζει τόσο στον κανόνα της νεοελληνικής γραμματείας (είναι ο αιρετικός ή ένας αιρετικός της γενιάς του 1930, καθώς τον έχουν ονομάσει) όσο και στη συνείδηση των αναγνωστών.

Λίγα βιογραφικά στοιχεία

είναι, θεωρώ, απαραίτητα για τον σχετικά άγνωστο αυτόν δημιουργό. Ο Αλέξανδρος Μάτσας γεννήθηκε το 1910, σπούδασε στην Αθήνα και στην Οξφόρδη και εντάχθηκε στο Διπλωματικό Σώμα όπου παρέμεινε μέχρι τον Ιούνιο του 1967, οπότε παραιτήθηκε εκφράζοντας την αντίθεσή του στη δικτατορία των συνταγματαρχών. Υπηρέτησε στην Αλεξάνδρεια, στο Λονδίνο, στο Κάιρο, στο Παρίσι, στη Ρώμη, στην Αγκυρα και στην Ουάσινγκτον. Η πρώτη του ποιητική συλλογή, τα «Ποιήματα 1930-1934», εκδόθηκε το 1934, η δεύτερη, «Ποιήματα», το 1946 και η τελευταία, «Ποιήματα, Εκλογή» το 1964. Σύνολο ποιημάτων εβδομήντα τέσσερα. «Εμεινε στα ολίγα», θα σχολιάσει ο Γιώργος Βέης, «διότι προφανώς δεν ήθελε να εκφυλλίσει, να αδικήσει τα όσα του εμπιστεύτηκε η φύση της ποιήσεως. Γι' αυτό και θα τιμάται πάντα στις συνειδήσεις όσων θέλουν να γνωρίζουν όλες τις πτυχές της γενιάς του '30».

Με τη γενιά του '30, τους βασικούς τουλάχιστον εκπροσώπους της, ο Μάτσας μοιράζεται την ίδια

επιθυμία ανανέωσης του ποιητικού λόγου και της ποιητικής γλώσσας, καθώς και τη συνείδηση της ελληνικότητας, όπως αυτή εκδηλώνεται αφενός στην ιστορική αίσθηση και αφετέρου στο φως και στη θάλασσα του ελληνικού τοπίου. Μα κατά τ' άλλα ξεχωρίζει απ' όλους. Θα τολμούσα ίσως να πω, παρά τον πολύπλοκο αναχρονισμό που απαιτεί ο συλλογισμός, πως η τέχνη του Αλέξανδρου Μάτσα κατάγεται εν μέρει από τον τρόπο που ο Ελύτης διάβασε τον Κάλβο και εν μέρει από τον Καβάφη. Χαρακτηριστικό δείγμα γραφής από το ποίημα «Οδυσσέως σύντροφος»: «Βλέπαμε πρώτα μια κορφή, κατόπιν, / τα δάση, τους λειμώνες με σπαρτά και / δένδρα, και τα έργα των ανθρώπων. / Η πόλις ήτο πάλλευκη και τελευταία. / Κι αυτήν δεν την κυτάζαμε πολύ, / μην η βουλή μας δειλιάσει. / Έχουμε κι άλλα, λέγαμε, πελάγη / να σπειρώμε, κι είμαστε νέοι ακόμα. / Οι άνεμοι το νου μας κατοικούσαν».

Τα θέματά του είναι η ομορφιά και η μορφική τελειότητα του ερωτικού σώματος, το ελληνικό φως σε όλο του το μεσημβρινό μεγαλείο, η φθορά της νεότητας από το αδυσώπητο πέρασμα του χρόνου, η φρίκη του πολέμου και της κατοχής, η μνήμη, παρηγοριά και μαρτύριο, και μια εντοπιότητα που συχνά έρχεται σε αντίθεση με τον κοσμοπολιτισμό του και καταλήγει στη νοσταλγία ή και στην ενοχή του Ασώτου. Η γλώσσα του είναι η μικτή του Κ.Π. Καβάφη, μα το πλήθος και η τόλμη των αρχαϊσμών του τον φέρνουν πιο κοντά στον Ανδρέα Κάλβο. Ο κλασικισμός του και ο αισθητισμός του, η μαθητεία του στον ελληνικό λυρισμό της κλασικής και της ελληνιστικής περιόδου, η τάση του για συγκράτηση των συναισθηματικών του παρορμήσεων και η ανάγκη του για μεγαλύτερη μορφική αυστηρότητα, είναι όλα στοιχεία που διαμορφώνουν μια εντελώς ξεχωριστή, μεταξύ των συγχρόνων του, λυρική ταυτότητα. «Κοιμόσουνα την κεφαλήν σου σκίαζεν η στάμνα / από το φως του λύχνου· μόνος ήμουν· / ήσαν κλειστά τα μάτια σου για μένα, / και τα φιλήματά μας είχε σβύσει / στα χείλη σου, το μαύρο γάλα της νυκτός».